

(ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ)

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ УНІВЕРСІТЭТ

УДК 882.6.09 — 023

ГАЛЬГО

Наталля Віктараўна

**БЕЛАРУСКАЯ ПЕРАКЛАДНАЯ АПОВЕСЦЬ “ПАКУТЫ ХРЫСТА”:
ГІСТОРЫЯ ТЭКСТУ, ПАЭТЫКА**

Аўтарэферат дысэртацыі на атрыманне вучонай ступені
кандыдата філалагічных навук
па спецыяльнасці 10.01.01 — беларуская літаратура

Мінск, 2008

Работа выканана ў Беларускім дзяржаўным універсітэце

Навуковы кіраўнік

Казакова Таццяна Пятроўна,
кандыдат філалагічных навук, дацэнт,
загадчык кафедры гісторыі
беларускай літаратуры
Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта

Афіцыйныя апаненты:

Саверчанка Іван Васільевіч,
доктар філалагічных навук,
вядучы навуковы супрацоўнік
аддзела гісторыі і тэорыі
беларускай літаратуры
Інстытута мовы і літаратуры
імя Я. Коласа і Я. Купалы
НАН Беларусі

Гаранін Сяргей Лявонцьевіч,
кандыдат філалагічных навук,
галоўны інспектар
аддзела вышэйшай адукацыі
ўпраўлення вышэйшай і
сярэдняй спецыяльнай адукацыі
Міністэрства адукацыі
Рэспублікі Беларусь

Апаніруючая арганізацыя

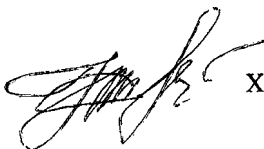
УА “Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт
імя П.М. Машэрава”

Абарона адбудзецца 23 снежня 2008 года ў 14 гадзін на пасяджэнні савета па абароне дысэртацый Д 02.01.12 пры Беларускім дзяржаўным універсітэце (220030, г. Мінск, вул. К. Маркса, 31, філалагічны факультэт, аўд. 62; тэл. вучонага сакратара: 227-61-40).

З дысэртацыяй можна азнаёміцца ў Фундаментальнай бібліятэцы Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Аўтарэферат разасланы “18” лістапада 2008 года

Вучоны сакратар
савета па абароне дысэртацый

Хмяльніцкі М.М.

У апошнія дзесяцігоддзі ў айчынай гуманітарнай навуцы назіраецца цікавасць да вывучэння твораў хрысціянскай тэматыкі. На працягу стагоддзяў рэлігія не толькі стварала эталоны чалавечнасці, але і садзейнічала этычнаму самаўдасканаленню беларусаў, далучала народныя масы да ўзвышанага, а праз узвышанае – да маральнай прыгажосці. Сёння многія надзеі на духоўны пад’ём, ідэйную кансалідацыю і абнаўленне беларускага грамадства цесна звязаныя з працэсам рэлігійнага адраджэння.

Зварот беларускіх навукоўцаў да хрысціянскай праблематыкі распачаўся ў другой палове 1980-х гадоў (працы С.Л. Гараніна, Т.П. Казаковай, У.М. Конана, Л.В. Ляўшун, А.А. Мельнікава, І.В. Саверчанкі, І.А. Чароты, А.А. Яскевіч, А.С. Яскевіча і інш.). Але да гэтага часу маладаследаваным застаецца вялікі пласт перакладных твораў рэлігійнага характару і прызначэння, якія займалі выключнае месца ў сярэднявечнай літаратуры Беларусі, таму што ўсе еўрапейскія культуры той эпохі развіваліся ў межах хрысціянскага мыслення са сваім бачаннем свету, спецыфічнымі ўяўленнямі пра эстэтычныя ідэалы. Адносная недаацэнка беларускімі навукоўцамі такіх помнікаў прывяла да таго, што паўстаў шэраг праблем, без вырашэння якіх немагчыма стварыць гісторыю нацыянальнай культуры.

Значным творам беларускай перакладной літаратуры позняга Сярэднявечча з’яўляецца апавесць “Пакуты Хрыста”. У айчынным літаратуразнаўстве перакладныя помнікі працяглы час не разглядаліся як адметная мастацкая каштоўнасць, як нацыянальны здабытак беларускага народа. Не надавалася належнай увагі жанрава-відавой унікальнасці і ідэйна-эстэтычнай значнасці такіх твораў, іх сувязі з агульнаеўрапейскімі тэндэнцыямі літаратурнага развіцця.

Вывучэнне апавесці “Пакуты Хрыста” было распачата ў другой палове XIX ст., калі ў айчынным і замежным друку быў апублікаваны шэраг навуковых прац, у якіх разглядаліся пэўныя аспекты мастацкай адметнасці помніка. У той жа час да сённяшняга дня ў беларускім літаратуразнаўстве няма ніводнай буйной працы, прысвечанай грунтоўнаму аналізу твора. Асобныя публікацыі не задавальняюць патрэбу ў даследаванні заўленай тэмы. Шэраг пытанняў, звязаных з вывучэннем помніка, застаецца не толькі не вызначаным, але нават і не пастаўленым.

Аповесць “Пакуты Хрыста” належыць да ліку першых тэкстаў, што былі перакладзены на старабеларускую мову ў XV ст. Згаданы перыяд асабліва важны ў культурным развіцці Беларусі. У гэты час адбывалася станаўленне старабеларускай мовы ў кніжнасці Вялікага княства Літоўскага. Вывучэнне апавесці “Пакуты Хрыста” дапоўніць звесткі пра ідэйныя і эстэтычныя запатрабаванні чытачоў позняга Сярэднявечча, пра шляхі пранікнення перакладаў у старабеларускую літаратуру і асаблівасці эвалюцыі ў ёй тых твораў,

без якіх немагчыма ўявіць сусветнае пісьменства. Даследаванне абумоўлена наспелай на дадзеным этапе неабходнасцю дэталёвага аналізу твораў, а таксама пошуку новых і навуковага выдання ўжо вядомых помнікаў старабеларускага пісьменства.

Такім чынам, **актуальнасць** тэмы дысертцыі вызначаецца:

- 1) неабходнасцю вывучэння беларускай перакладной літаратуры для асэнсавання літаратурнага працэсу Сярэднявечча;
- 2) увагай да праблем сярэднявечнага перакладу, што выразна прасочваецца як у айчынным, так і ў замежным літаратуразнаўстве;
- 3) цікавасцю навукоўцаў да твораў хрысціянскай тэматыкі, абумоўленай працэсам духоўнага адроджэння беларускага грамадства;
- 4) значэннем твора для вывучэння гісторыі, культуры і літаратуры Беларусі другой паловы XV ст.

Перакладная аповесць “Пакуты Хрыста” ўключана ў вучэбныя праграмы па гісторыі беларускай літаратуры для вышэйшых навучальных устаноў і вывучаецца на філалагічных факультэтах ВНУ.

АГУЛЬНАЯ ХАРАКТАРЫСТЫКА РАБОТЫ

Сувязь работы з буйнымі навуковымі праграмамі і тэмамі

Даследаванне выканана ў адпаведнасці з дзяржаўнымі планавымі навуковымі тэмамі кафедры гісторыі беларускай літаратуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта: “Беларуская літаратура XI–XIX стагоддзяў: паэтыка, тыпалогія, мастацкія традыцыі” (2001–2005 гг., № 20012503) і “Беларуская шматмоўная літаратура ў эстэтычных сістэмах: ад Сярэднявечча да рэалізму” (2006–2010 гг., № 20062157).

Мэты і задачы даследавання

Мэтай дысертцыі з’яўляецца выяўленне мастацкай спецыфікі беларускай перакладной аповесці “Пакуты Хрыста” на падставе комплекснага гісторыка-тыпалагічнага аналізу помніка.

У адпаведнасці з мэтай даследавання ў дысертцыі ставяцца і вырашаюцца наступныя задачы:

- раскрыць пытанні гісторыі тэксту аповесці “Пакуты Хрыста” (па рукапісных спісах XV–XVIII стст.);
- высветліць час, месца і мэты перакладу твора на старабеларускую мову;
- вырашыць праблемы жанравай атрыбуцыі помніка і яго месца ў гісторыка-літаратурным працэсе XV ст.;
- вызначыць канкрэтныя літаратурныя крыніцы аповесці “Пакуты Хрыста” і раскрыць метады іх творчага выкарыстання ў новых гістарычных умовах;

- выявіць асаблівасці зместу і мастацкага стылю твора, яго ролю ў беларускай культуры позняга Сярэднявечча.

Аб'ектам навуковага даследавання з'яўляецца аповесць “Пакуты Хрыста” як узор беларускай перакладной літаратуры позняга Сярэднявечча. *Прадметам* даследавання – літаратурная гісторыя помніка, яго жанравая спецыфіка і мастацка-стылістычныя асаблівасці.

Палажэнні, якія выносяцца на абарону

1. У выніку перакладу аповесці “Пакуты Хрыста” са старабеларускай на старарускую мову ўзнік Сінадальны спіс помніка (канец XV – пачатак XVI ст.), які праз апасродкавання крыніцы даў вытворныя: спіс Вяземскага і спіс Уварава (XVII ст.). Вывучэнне помніка сведчыць пра існаванне прамежкавых спісаў аповесці, а таксама шасці ўрыўкаў з яе, што захаваліся ў старарускіх зборніках XVII–XVIII стст.

2. Лінгвастылістычныя асаблівасці тэксту аповесці сведчаць пра тое, што твор быў напісаны на тэрыторыі Польшчы (XIV – першая палова XV ст.) на падставе некалькіх лацінамоўных тэкстаў. Гістарычным фонам для яго ўзнікнення стаў усплёск цікавасці да тэмы пакут Хрыстовых у культуры позняга Сярэднявечча. Прыблізна ў другой палове XV ст. аповесць была перакладзена на старабеларускую мову ў каталіцкім асяроддзі, што было абумоўлена цікавасцю да эсхаталагічнай тэматыкі.

3. Помнік належыць да жанру пасійнай аповесці (у XII–XV стст. атрымала шырокае развіццё ў Заходняй Еўропе), якая мае наступныя жанравыя асаблівасці: аб'ект (пасійны цыкл) і прадмет выяўлення (Хрыстос-Пакутнік, у вобразе якога на першы план вылучаюцца чалавечыя рысы), адметнасць хранатапічнай арганізацыі (дзеянне адбываецца на сакральнай прасторы і ў сакральны час) і стылю (экспрэсіўнасць мовы, “абстрактны псіхалагізм” у адлюстраванні біблейскіх вобразаў).

4. Мазаічнасць структуры помніка абумоўлена жанравай спецыфікай пасійнай аповесці. Твор складаецца з чатырох блокаў, крыніцамі якіх сталі: невядомая аповесць пра распяцце Збавіцеля; кароткая рэдакцыя “Евангелля Нікадзіма” (“Акты Пілата”); апавяданне “Пакуты Госпада” з “Залатой легенды” Якава Варагінскага; тры перапрацоўкі другой часткі поўнай рэдакцыі “Евангелля Нікадзіма” – “Самэсце Хрыста ў пекла”. У помніку выкарыстоўваюцца два тыпы апрацоўкі сярэднявечных тэкставых структур: запазычанне буйных частак твораў і іх устаўкі ў аповесць без змяненняў; падзел чужых тэкстаў на дробныя фрагменты і іх аб'яднанне ў новых формах.

5. Паэтыка твора вызначаецца жанрам і вылучаецца наступнымі адметнымі рысамі: арыентацыяй на шырыню ахопу тэмы пакут Збавіцеля, белетрызацыяй апавядання, “псіхалагізацыяй” і дэталаізацыяй біблейскіх сюжэтаў, спробай

“індывідуалізацыі” евангельскіх вобразаў, экспрэсіўна-эмацыянальным стылем выкладання. Цікава, што да помніка ў розныя гістарычныя эпохі была абумоўлена актуальнасцю тэматыкі, значным месцам перакладаў у развіцці старабеларускай і старажытнарускай літаратуры.

Асабісты ўклад саіскальніка

Дысертацыя з’яўляецца першым комплексным даследаваннем помніка. Гэта вынік навуковай працы па зборы, сістэматызацыі і аналізе наяўнага фактычнага матэрыялу. Работа ўяўляе сабой самастойнае даследаванне з арыгінальнымі палажэннямі і высновамі. Артыкулы, у якіх асэнсоўваюцца вынікі дысертацыі, напісаны без сааўтараў.

Апрацаваныя вынікі дысертацыі

Асноўныя палажэнні і вынікі дысертацыі былі выкладзены ў дакладах на шасці міжнародных і рэспубліканскіх канферэнцыях: 1) “Філалагічныя навукі: маладыя вучоныя ў пошуку” (Мінск, БДУ, 25 красавіка 2001 г.); 2) IX Рэспубліканская навуковая канферэнцыя студэнтаў і аспірантаў “НИРС-2004” (Гродно, ГрГУ, 26–27 мая 2004 г.); 3) V Шырмаўскія чытанні (Мінск, БДУ, 30 лістапада 2004 г.); 4) V Міжнародная навуковая канферэнцыя “Мова – Літаратура – Культура” (Мінск, БДУ, 16–17 лістапада 2006 г.); 5) VII Міжнародная навуковая канферэнцыя “Язык и социум” (Мінск, БДУ, 1–2 снежня 2006 г.); 6) VIII Міжнародная навуковая канферэнцыя “Славянскія літаратуры ў кантэксце сусветнай” (Мінск, БДУ, 1–3 лістапада 2007 г.).

Апублікаваныя вынікі дысертацыі

Асноўныя вынікі даследаванняў па тэме дысертацыі адлюстраваны ў 15 навуковых публікацыях, сярод якіх 4 артыкулы ў навуковых часопісах, рэкамендаваных ВАК (2,5 аўт. арк.), 6 артыкулаў у навуковых зборніках (2,5 аўт. арк.), 5 матэрыялаў і тэзісаў навуковых і навукова-практычных канферэнцый (1,2 аўт. арк.). Агульны аб’ём апублікаваных матэрыялаў складае 6,2 аўт. арк.

Структура і аб’ём дысертацыі

Дысертацыя складаецца з пераліку ўмоўных абазначэнняў, уводзінаў, агульнай характарыстыкі работы, трох глаў, заключэння, спіса бібліяграфічных крыніц і 4 дадаткаў. Агульны аб’ём дысертацыі складае 168 с., у тым ліку – 99 с. асноўнага тэксту. Спіс выкарыстанай літаратуры займае 18 с. і ўтрымлівае 218 назваў. Дадаткі займаюць 51 с.

ЗАКЛЮЧЭННЕ

Асноўныя навуковыя вынікі дысертацыі

1. Беларускамоўны спіс аповесці “Пакуты Хрыста” (рукапісны зборнік Расійскай нацыянальнай бібліятэкі, Q. I, № 391) датуецца канцом XV ст. У выніку перакладу твора на старарускую мову ўзнік Сінадальны спіс помніка (рукапісны зборнік Дзяржаўнага гістарычнага музея, Сінад. зб., № 367). Частковая праўка тэксту спіса дазваляе меркаваць, што яго праатографам не з’яўляецца спіс Залускіх. Гэты ж факт сведчыць пра тое, што перапісчык меў, верагодна, два спісы аповесці. Трэці спіс твора – спіс Вяземскага (рукапісны зборнік Расійскай нацыянальнай бібліятэкі, зб. П.П. Вяземскага, Q. 35) і, магчыма, спіс Уварава (рукапісны зборнік Дзяржаўнага гістарычнага музея, зб. А.С. Уварава, № 1897) узыходзяць да нейкай невядомай крыніцы, якая ўяўляе сабой “змешаны” спіс помніка, укладзены на аснове Сінадальнага спіса з праўкамі паводле спіса Залускіх. Дадзеныя спісы датуюцца XVII ст. Вывучэнне твора сведчыць пра існаванне прамежкавых спісаў аповесці, а таксама шасці ўрыўкаў з яе, што захаваліся ў старарускіх зборніках XVII–XVIII стст. [4; 13; 15].

2. Лінгвастылістычныя асаблівасці тэксту аповесці “Пакуты Хрыста” сведчаць пра тое, што твор быў напісаны на тэрыторыі Польшчы ў канцы XIV – першай палове XV ст. на падставе некалькіх лацінамоўных тэкстаў (даць больш дакладную даціроўку помніка не ўяўляецца магчымым). Гістарычным фонам для яго ўзнікнення стаў усплёск цікавасці да тэмы пакут Хрыстовых. Прыблізна ў канцы XV ст. аповесць “Пакуты Хрыста” была перакладзена на старабеларускую мову ў каталіцкім асяроддзі, што было абумоўлена цікавасцю да эсхаталагічнай праблематыкі. У канцы XV – пачатку XVI ст. твор быў перакладзены на старарускую мову і актыўна распаўсюджваўся ў XVII ст. [5; 11; 13].

3. Помнік напісаны ў маладаследаваным жанры пасійнай аповесці, якая валодае сваёй прагматыкай і спецыфічнымі сродкамі фармальнай арганізацыі. Гэта ўстойлівая змestавая структура, адметнымі рысамі якой з’яўляюцца: аб’ект выяўлення (грунтоўны расповед пра пакуты Збавіцеля, заснаваны на кананічных і апакрыфічных крыніцах), прадмет выяўлення (Хрыстос-Пакутнік, у вобразе якога на першы план вылучаюцца чалавечыя рысы), асаблівасці хранатапічнай арганізацыі (падзеі адбываюцца на сакральнай прасторы і ў сакральны час) і стылю (экспрэсіўнасць мовы, “абстрактны псіхалагізм” у адлюстраванні біблейскіх вобразаў). Колькасць літаратурных крыніц помніка дазваляе класіфікаваць яго як “Вялікія пакуты”, бо ў ім выкладаецца матэрыял, наўпрост ці ўскосна звязаны з пасійным цыклам [1; 4; 8; 10].

4. Мазаічнасць структуры твора абумоўлена жанравай спецыфікай пасійнай аповесці – яе адкрытасцю, што дазваляла аб’ядноўваць урыўкі са шматлікіх твораў. Помнік складаецца з чатырох тэкставых блокаў, крыніцамі якіх сталі: невядомая аповесць пра распяцце і смерць Збавіцеля (“Малыя пакуты”); кароткая рэдакцыя “Евангелля Нікадзіма” – “Акты Пілата”; апавяданне “Пакуты Госпада” з “Залатой легенды” Якава Варагінскага; тры арыгінальныя перапрацоўкі другой часткі поўнай рэдакцыі “Евангелля Нікадзіма” – “Сашэсце Хрыста ў пекла”. Значная колькасць літаратурных крыніц аповесці дазваляе сцвярджаць, што невядомы аўтар твора меў доступ да шырокага кола тэкстаў. Вывучэнне архітэктонікі помніка на макра- і мікраўзроўнях выявіла выкарыстанне ў ім двух тыпаў апрацоўкі сярэднявечных тэкставых структур: 1) запазычанне буйных урыўкаў твораў і іх устаўкі ў аповесць без змяненняў; 2) падзел чужых тэкстаў на дробныя фрагменты і іх аб’яднанне ў новых формах. Тэхніка злучэння блокаў помніка, іх узаемная суаднесенасць і збалансаванасць сведчаць пра тое, што твор быў створаны не вельмі вопытным кампілятарам [4; 9; 10].

5. У аповесці “Пакуты Хрыста” знайшлі адлюстраванне пошукі эпохі позняга Сярэднявечча, яе ідэалы, мастацкія прыярытэты, што сталі адлюстраваннем росквіту беларускай культуры XV ст., вынікам яе цесных і плённых кантактаў з

заходнееўрапейскім пісьменствам. Пазтыка помніка абумоўлена жанрам і вылучаецца наступнымі рысамі: шырынёй адлюстравання тэмы пакут Збавіцеля, імкненнем да белетрызацыі апавядання, дэталізацыяй сюжэтаў Бібліі, засяроджанасцю на перажываннях евангельскіх персанажаў, “ачалавечваннем” біблейскіх вобразаў, яскравай эмацыянальнасцю стылю. Пераклад аповесці на старабеларускую мову стаў вынікам пашырэння гуманістычных ідэй, росту нацыянальнай свядомасці ў Вялікім княстве Літоўскім. Папулярнасць аповесці сярод чытацкіх колаў была абумоўлена актуальнасцю тэматыкі, ростам пазнавальнай плыні ў літаратуры XV–XVII стст., павелічэннем ролі перакладных твораў у развіцці старабеларускай і старажытнарускай літаратуры [2; 3; 6; 7; 12; 14].

Рэкамендацыі па практычным выкарыстанні вынікаў

Матэрыялы і вынікі дысертацыі могуць быць выкарыстаны пры падрыхтоўцы навуковага выдання помніка, пры ўкладанні акадэмічнага выдання перакладных твораў, пры распрацоўцы лекцый і практычных заняткаў, спецсемінараў і спецкурсаў, прысвечаных заканамернасцям развіцця даўняй беларускай літаратуры позняга Сярэднявечча, пры стварэнні вучэбна-метадычных дапаможнікаў і падручнікаў для ўстаноў адукацыі Рэспублікі Беларусь, адрасаваных настаўнікам, студэнтам-філолагам і старшакласнікам, а таксама пры напісанні курсавых і дыпломных прац.

Праведзенае комплекснае даследаванне выявіла мастацкую спецыфіку аповесці “Пакуты Хрыста”, вызначыла месца помніка ў перакладной літаратуры Беларусі позняга Сярэднявечча. Перспектыўным напрамкам далейшага вывучэння твора павінна стаць ажыццяўленне паўнаwartаснага навуковага выдання аповесці згодна з усімі вядомымі спісамі (першым крокам у дадзеным кірунку з’яўляецца змешчанае ў дадатках да дысертацыйнага даследавання факсімільнае тэксту помніка паводле рукапіснага зборніка Расійскай нацыянальнай бібліятэкі, Q. I, № 391) і яго грунтоўнае лінгвістычнае вывучэнне.

СПІС ПУБЛІКАЦЫЙ ПА ТЭМЕ ДЫСЕРТАЦЫІ

Артыкулы ў навуковых часопісах, рэкамендаваных ВАК

1. Гальго, Н.В. Апакрыфічная традыцыя ў беларускай літаратуры / Н.В. Гальго // Род. слова. – 2004. – № 11. – С. 15–21.
2. Гальго, Н.В. “Плач Багародзіцы” ў старажытнабеларускім перакладзе аповесці “Пакуты Хрыста” / Н.В. Гальго // Весн. Беларус. дзярж. ун-та. Сер. 4, Філалогія. Журналістыка. Педагогіка. – 2005. – № 1. – С. 12–16.
3. Гальго, Н.В. Псіхалагічная палітра аповесці “Пакуты Хрыста” / Н.В. Гальго // Весн. Беларус. дзярж. ун-та. Сер. 4, Філалогія. Журналістыка. Педагогіка. – 2005. – № 3. – С. 8–13.
4. Гальго, Н.В. Літаратурныя крыніцы беларускай перакладной аповесці “Пакуты Хрыста” (канец XV ст.) / Н.В. Гальго // Весн. Беларус. дзярж. ун-та. Сер. 4, Філалогія. Журналістыка. Педагогіка. – 2007. – № 2. – С. 45–50.

Артыкулы ў навуковых зборніках

5. Гальго, Н.В. Эсхаталагічныя матывы ў апокрыфе “Аб Дванаццаці пакутах” / Н.В. Гальго // Працы кафедры гісторыі беларускае літаратуры Белдзяржуніверсітэта : нав. зб. / пад агул. рэд. М. Хаўстовіча. – Мінск, 2003. – Вып. 4. – С. 89–94.
6. Гальго, Н.В. Прыёмы сакралізацыі ў апокрыфе “Эпістоля аб нядзелі” / Н.В. Гальго // Працы кафедры гісторыі беларускае літаратуры Белдзяржуніверсітэта : нав. зб. / пад агул. рэд. М. Хаўстовіча. – Мінск, 2004. – Вып. 5. – С. 74–80.
7. Гальго, Н.В. Апокрыфы і духоўны верш “Сон Багародзіцы” / Н.В. Гальго // Фалькларыстычныя даследаванні: кантэкст, тыпалогія, сувязі : зб. арт. – Мінск, 2005. – Вып. 2 / пад навук. рэд. Р.М. Кавалёвай, В.В. Прыёмка. – С. 192–196.
8. Гальго, Н.В. Да праблемы вызначэння паняцця “апокрыф” / Н.В. Гальго // Працы кафедры гісторыі беларускае літаратуры Белдзяржуніверсітэта : навук. зб. / пад агул. рэд. М. Хаўстовіча. – Мінск, 2005. – Вып. 6. – С. 9–15.
9. Гальго, Н.В. “Залатая легенда” Якава Варагінскага ў аповесці “Пакуты Хрыста” / Н.В. Гальго // Працы кафедры гісторыі беларускае літаратуры Белдзяржуніверсітэта : нав. зб. / пад агул. рэд. М. Хаўстовіча. – Мінск, 2007. – Вып. 8. – С. 50–58.
10. Гальго, Н.В. Мастацкая структура аповесці “Пакуты Хрыста” / Н.В. Гальго // Беларуская літаратуразнаўства : навук.-метад. зб. / Беларус. дзярж. ун-т ; рэд.: Л.Д. Сінькова (гал. рэд.) [і інш.]. – 2007. – Вып. 5. – С. 32–40.

Матэрыялы і тэзісы навуковых канферэнцый

11. Гальго, Н.В. Архітэктоніка апакрыфічнага казання “Сон Багародзіцы” / Н.В. Гальго // Філалагічныя навукі: маладыя вучоныя ў пошуку : матэрыялы навук. канф., Мінск, 25 крас. 2001 г. / Беларус. дзярж. ун-т ; адк. рэд. С.А. Важнік. – Мінск, 2001. – С. 222–224.
12. Гальго, Н.В. Апакрыфічныя матывы ў творчасці М. Багдановіча / Н.В. Гальго // IX Рэспубліканская навуковая канферэнцыя студэнтаў і аспірантаў “НІРС-2004” : тез. докл. канф., Гродно, 26–27 мая 2004 г. : в 8 ч. / Гродн. гос. ун-т [і др.] ; пад рэд. А.І. Жука. – Гродно, 2004. – Ч. 4. – С. 8–9.
13. Гальго, Н.В. Аповесць “Пакуты Хрыста” ў кантэксце рукапіснай традыцыі: храналогія спісаў / Н.В. Гальго // Мова – Літаратура – Культура : матэрыялы V Міжнар. навук. канф. (да 80-годдзя Льва Міхайлавіча Шакуна), Мінск, 16–17 лістап. 2006 г. / Беларус. дзярж. ун-т. – Мінск, 2007. – С. 545–547.
14. Гальго, Н.В. Моўна-стылёвая адметнасць аповесці “Пакуты Хрыста” / Н.В. Гальго // Язык и социум : материалы VII Междунар. науч. конф., Минск, 1–2 дек. 2006 г. : в 2 ч. / Беларус. гос. ун-т ; пад общ. рэд.: Л.Н. Чумак (отв. рэд.) [і др.]. – Минск, 2007. – Ч. 1. – С. 224–227.
15. Гальго, Н.В. Беларуская перакладная аповесць “Пакуты Хрыста” ў навуковых даследаваннях / Н.В. Гальго // Славянскія літаратуры ў кантэксце сусветнай : VIII Міжнар. навук. канф., прысвеч. 125-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа, Мінск, 1–3 лістап. 2007 г. : зб. навук. арт. / Беларус. дзярж. ун-т ; рэдкал. : Т.І. Шамякіна (адк. рэд.) [і інш.] ; пад агул. рэд. І.С. Роўды. – Мінск, 2008. – С. 158–162.

РЭЗЮМЭ

Гальго Наталля Віктараўна

Беларуская перакладная аповесць “Пакуты Хрыста”:
гісторыя тэксту, паэтыка

Ключавыя словы: гісторыя тэксту, рукапісны зборнік, рэканструкцыя, рэцэпцыя, спіс, кампіляцыя, пасійная аповесць, паэтыка, перакладная літаратура, позняе Сярэднявечча, хрысціянства.

Мэта дысертацыйнага даследавання — выяўленне мастацкай спецыфікі беларускай перакладной аповесці “Пакуты Хрыста” на падставе комплекснага гісторыка-тыпалагічнага аналізу твора.

Метадалогія даследавання. Даследаванне праводзіцца метадам комплекснага вывучэння помнікаў сярэднявечнага пісьменства, які спалучае прынцыпы тэксталагічнага, археаграфічнага, крыніцазнаўчага і гісторыка-літаратурнага аналізу. Тэарэтычнай асновай работы з’яўляюцца распрацоўкі айчынных і замежных літаратуразнаўцаў.

У дысертацыі ўпершыню ў айчынным літаратуразнаўстве перакладная аповесць “Пакуты Хрыста” стала прадметам усебаковага вывучэння. Дысертантам удакладнены пытанні гісторыі тэксту аповесці (праведзены аналіз спісаў, выяўлены суадносіны паміж імі). Вырашана праблема жанравай атрыбуты помніка і яго месца ў гісторыка-літаратурным працэсе XV ст. Высветлены літаратурныя крыніцы аповесці (як кананічныя, так і апакрыфічныя) і раскрыты метады іх творчага выкарыстання ў новых гістарычных умовах. Зроблены высновы, што кампіляцыя з’яўляецца асноўным прынцыпам стварэння тэксту помніка. Вызначаны асаблівасці зместу і мастацкага стылю твора, яго месца ў беларускай культуры позняга Сярэднявечча. На аснове крыніцазнаўчага і тэксталагічнага вывучэння аповесці вырашана пытанне пра час, месца і мэты яе перакладу на старабеларускую мову. Раскрыты прычыны актуальнасці і запатрабаванасці помніка ў розныя культурна-гістарычныя эпохі.

Практычная значнасць атрыманых вынікаў палягае ў тым, што матэрыялы і вынікі дысертацыі могуць быць выкарыстаны пры падрыхтоўцы навуковага выдання помніка, пры складанні акадэмічнага выдання перакладных твораў, пры распрацоўцы лекцый і практычных заняткаў, спецсемінараў і спецкурсаў, прысвечаных заканамернасцям развіцця старабеларускай літаратуры позняга Сярэднявечча, пры стварэнні вучэбна-метадычных дапаможнікаў і падручнікаў для ўстаноў адукацыі Рэспублікі Беларусь, а таксама пры напісанні курсавых і дыпломных прац.

РЕЗЮМЕ

Гальго Наталья Викторовна

Белорусская переводная повесть “Страсти Христовы”:

история текста, поэтика

Ключевые слова: история текста, рукописный сборник, реконструкция, рецепция, список, компиляция, пассивная повесть, поэтика, переводная литература, позднее Средневековье, христианство.

Цель диссертационного исследования — раскрытие художественной специфики белорусской переводной повести “Страсти Христовы” на основе комплексного историко-типологического анализа произведения.

Методология исследования. Исследование проводится методом комплексного изучения памятников средневековой письменности, который совмещает принципы текстологического, археографического, источниковедческого и историко-литературного анализа. Теоретической основой работы являются разработки отечественных и зарубежных литературоведов.

В диссертации впервые в отечественном литературоведении переводная повесть “Страсти Христовы” стала предметом всестороннего изучения. Диссертантом уточнены вопросы истории текста повести (произведен анализ списков, определены соотношения между ними). Решена проблема жанровой атрибуции памятника и его места в историко-литературном процессе XV в. Выявлены литературные источники повести (как канонические, так и апокрифические) и раскрыт метод их творческого использования в новых исторических условиях. Сделан вывод, что компиляция является основным принципом создания текста памятника. Определены особенности содержания и художественного стиля произведения, его место в белорусской культуре позднего Средневековья. На основе источниковедческого и текстологического изучения повести решен вопрос о времени, месте и целях ее перевода на старобелорусский язык. Раскрыты причины актуальности и востребованности памятника в разные культурно-исторические эпохи.

Практическая значимость полученных результатов заключается в том, что материалы и результаты диссертации могут быть использованы при подготовке научного издания памятника, при составлении академического издания переводных произведений, при разработке лекций и практических занятий, спецсеминаров и спецкурсов, посвященных закономерностям развития старобелорусской литературы позднего Средневековья, при создании учебно-методических пособий и учебников для учреждений образования Республики Беларусь, а также при написании курсовых и дипломных работ.

THE RESUME

Natalia Galgo

Belarusian story in translation "The Passion of Christ":
the history of the text, poetics

Key words: the history of the text, a hand-written collection, reconstruction, reception, list, compilation, poetics, literature in translation, the Late Middle Ages, Christianity.

The main aim of the thesis research is the exposure of the artistic specificity of "The Passion of Christ" Belarusian translated story based on the comprehensive historic and typological analysis of the work.

Methodology of research. The method applied is the comprehensive study of the Middle Ages manuscripts, which combines textual, archaeographic, source studying, historical and literary principles of analysis. The theoretical grounds of the thesis are the works of the national and foreign literary critics.

For the first time the story in translation "The Passion of Christ" has become an object of a detailed study. The author of thesis has made an attempt to clarify the questions about the history of the story (the analysis of the lists was made, relations between them were defined). The problem of genre attribution of the manuscripts and its place in the historical and literary process in the 15th century was solved. The literary sources of the story (both canonical and apocryphal) were revealed and the method of their creative usage in new historical conditions was discovered. We've come to the conclusion that the compilation is the main principle of the manuscript text creation. The peculiarities of the contents and art style of the story, its place in the Belarusian culture of the Late Middle Ages were defined in the thesis. On the basis of source and textological studies of the story the question about time, place and aims of its translation into the Ancient Belarusian language was solved. The reasons of topicality and importance of the manuscript in different cultural and historical epochs were revealed.

The practical significance of the received results is as follows: the materials and the results of the thesis can be used to prepare for the scientific publication of the manuscript, for academic compiling of stories in translation, for elaboration of lectures and practical work, special seminars and courses on the regularity of development of Ancient Belarusian literature of the Late Middle Ages, for writing systematical manuals and textbooks for educational establishments of the Republic of Belarus and in case of writing term papers and graduation works.

